

III.5. БОГОРОДИЦА ЕЛЕУСА СА ХРИСТОМ ХРАНИТЕЉЕМ

фреска из цркве Богородице Љевишке у Призрену, трећа или четврта деценија XIII века, копија копијала Зденка Живковић, 1988

платно, темпера, 1,54 × 1,05 m

Натпис: <ΙΗΡ ΦΥ> <ΙΕΛΕ>ΟΥΣΑ ; <ΙC> ΧC ΚΡΥΠΤΕΛ(Υ)

Галерија фресака Народног музеја у Београду, инв. бр. 27_1329

Композиција Богородица са Христом Крмитељем (Хранитељем), како је мали Исус одређен натписом, насликана је током треће или четврте деценије XIII века на ступцу јужног брода цркве Богородице Љевишке. Током њене обнове у време краља Милутина, фреска је зазидана, а откривена је средином прошлог столећа приликом архитектонских истраживања. Део је сликаног програма насталог после српског освајања Призрена и преузимања Призренске епископије, тј. цркве Богородице Љевишке од Охридске архиепископије (1220). Та је фреска једини траг сликарства XIII века који се данас налази у цркви.

Мали Исус у мајчином наручју посеже руком ка плетеној корпици да узме из ње храну, којом ће нахранити сиромашне. Обоје су полуокренути ка суседном ступцу, где је била насликана друга, сада уништена, половина композиције, тј. група сиромашних којима Христос нуди духовну храну, чиме се алудира на поређење Месије у богословским списима и литургијској поезији са „хлебом живота“, односно жртвом коју он приноси ради спасења људи.

Богородица држи дете на десној руци, а левом подиже корпицу. Она носи плаву халћину и пурпурни мафорион са златовезом по ивицама. Христова фигура је благо

тордирана, јер десну руку пружа ка суседном ступцу, где је била насликана група сиромаша које је, највероватније, благосиљао, али је фреска уништена баш на месту на којем се налазила његова шака. У приказима Христа детета ногу прекрштених у облику крста и откривених до колена да

би се видело у ком су положају, као што је овде, алудира се на његово будуће страдање. Мали Исус носи бели хитон и окер химатион, а набори меке, богато набране тканине прецизно прате покривене делове тела и указују на линеарну стилизацију којом је сликар следио тада углавном напуштени комнински стил, у то доба већ замењен тзв. пластичним или монументалним стилем. Архаизам форме сврстава га међу провинцијалне, мада веште сликаре, који је, и поред тога што није био образован по последњој моди, имао дара за стварање упечатљивог личног израза. Спољни углови очију Богомајке спуштени су наниже и дају њеном лицу сетан израз, који се може протумачити као израз туге због будућег синовљевог страдања. Она има уобичајено дуг и узан нос и крупне очи. Лице детета је складно, благог погледа, а смеђа коса му се у коврцама спушта низ врат. Усне су им идентичне, ружичасте и нешто пуније. Крст унутар Христовог нимба обележен

је два пута црвеном и плавом, а трећи пут само црвеном бојом.

Слика Богородице са Христом Хранитељем на ступцу Богородице Љевишке значајна је због иконографије која на софистициран начин говори о жртви и спасењу, алудирајући на литургијски обред и евхаристију; још је значајнија због времена настанка, будући да је у источнохришћанском свету сачуван сразмерно мали број сликаних сведочанстава из прве половине XIII века, у периоду латинске окупације Цариграда (1204–1261).

Албански екстремисти су марта 2004. године подметнули пожар у цркви и тешко оштетили живопис, а ову фреску највише. Реконструисана је 2012. године од сачуваних комадића који су делом окруњени са ступца.

ЛИТЕРАТУРА: Панић, Бабић, *Богородица Љевишка*, Т. LI; Чанак-Медић, Тодић, *Богородица Љевишка*, 32–35; Давидов Темерински, *Црква Богородице Љевишке*.

АЛЕКСАНДРА ДАВИДОВ ТЕМЕРИНСКИ

III.6. ИСЦЕЉЕЊЕ СЛЕПОГ

фреска из цркве Богородице Љевишке у Призрену, трећа или четврта деценија XIII века

135 × 236 cm

Натпис: *Їс хс просвѣ...*

Народни музеју у Београду, инв. бр. б.б.

Фреска настала у обнови из прве половине XIII века, по српском преузимању Призренске епископије (1220), откривена је средином прошлог столећа испод живописа из времена краља Милутина (1310–1313), да би, потом, била скинута и пренета у Народни музеј у Београду.

Сачувана је отприлике половина композиције која приказује Христа како испруженом руком додирује десно око слепом младићу и лечи га. Од фигуре слепог сачували су се само глава затворених очију и шаке склопљене у молитву, док је остатак фреске на десној страни уништен. Христа прате апостоли који сведоче чуду, Петар и Јован, а од трећег, који стоји иза ове двојице, види се само део нимба. Фреска се завршава црвеном бордуrom на левој страни, а претходна, од које сачуван само крајњи десни део, приказује групу младих људи пред градском капијом.

У призору Исцељења слепог Христос је заустављен у енергичном покрету, десном руком лечи додиром, а у левој држи црвени свитак. Тројица апостола, као пратиоци и личности мањег значаја, збијени су у групу. Петар је савио десну руку до груди и благосиља слепог од рођења, а и он и Јован држе

по свитак јеванђеља. На основу сачуваног дела, може се закључити да је реч о уобичајеној иконографији ове теме.

Портрети апостола прате њихове уобичајене типолошке карактеристике: Петар је старији, кратке седе косе и округле браде, а Јован млад, смеђе косе и голобрад. Код ликова окренутих трочетвртински, као и у композицији Свадба у Кани, понавља се специфичан, „реалистички“ приказ једног ока, које као да излази из површине лица. Преовлађују хладне, пригушене боје одеће: плава, жута, и светлољубичаста. Укрштање линеарних, стилизованих мотива, попут набора на дну Христовог и Петровог хитона и Петрове фризури са карактеристичним уковрцаним праменовима косе на челу, са широким површинама не нарочито монументално приказаних фигура и волуминозних лица, који су снажно подржани цртежом, потврђују утисак о преплитању стилских особности комнинског времена и новог доба.

ЛИТЕРАТУРА: Ђурић, *Византијске фреске*, 37; Чанак-Медић, Тодић, *Богородица Љевишка*, 32–35; Давидов Темерински, *Црква Богородице Љевишке*.

АЛЕКСАНДРА ДАВИДОВ ТЕМЕРИНСКИ

III.7. СВАДБА У КАНИ, ДЕТАЉ

фреска из цркве Богородице Љевишке у Призрену, трећа или четврта деценија XIII века

74 × 92 × 5,5 cm

Народни музеју у Београду, инв. бр. б.б.

Део представе Свадба у Кани са ликовима Христа, Богородице и младожење, очуван у попрсју, припада програму живописа насталом у време прве српске обнове епископске цркве у Призрену током треће или четврте деценије XIII века. Ова композиција и Исцељење слепог чине једини сачувани део најстаријег циклуса Чуда Христових у српској средњовековној уметности. Приликом архитектонских истраживања средином прошлог столећа, фрагмент је откривен испод живописа раног XIV века у јужном броду, када је скинут и пренет на чување у Народни музеј у Београду.

Христос и Богородица разговарају, њена подигнута десна рука указује на говор, док Исус десницом благосиља присутне. Слика приказује тренутак када Мајка Божија моли свог сина да помогне домаћину, младожењи, коме је нестало вина на свадби и који сазнаје да треба да напуни водом посуде за обредно прање руку. Та вода ће се, првим Христовим чудом, претворити у вино. Младожења је приказан како се нагиње иза Богородице, те је његова глава насликана преко њеног нимба.

Најбоље је очуван лик Христа, нешто слабије Богородичин, док је лик младожење отрт у већој мери. Христос крупних, смеђих очију навишених правилним обрвама, има дужу смеђу косу, која му се у увојцима спушта низ врат, и средње дугу браду. Када је глава окренута трочетвртински, као што је најчешће случај, сликар приказује једно око као да излази из површине главе, чиме се сугерише перспективно скраћење. Његово настојање да се у извесној мери приближи миметичком, реалном приказу, запажа се и у начину на који слика нос.

За разлику од композиције Богородица с Христом Хранитељем, где се комнинска разиграна линија лако запажа, овде је, судећи по ономе што је очувано, преовладао пластични стил, уверљиво приказаног волумена оствареног финим моделовањем полутоновима. Прелаз од једног стила ка другом, уз задржавање особености оба, чине препознатљивим рад овог сликара.

ЛИТЕРАТУРА: Ђурић, *Византијске фреске*, 37; Чанак-Медић, Тодић, *Богородица Љевишка*, 32–35; Давидов Темерински, *Црква Богородице Љевишке*.

АЛЕКСАНДРА ДАВИДОВ ТЕМЕРИНСКИ

